

АНІМАЦІЙНЕ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВНЗ ЯК ПРОСТІР СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглянуто основні підходи до обґрунтування анімаційного соціально-виховного середовища вищого навчального закладу з метою сприяння соціальному розвитку студентської молоді. Визначено, що провідними ознаками соціального розвитку студентства в нових соціально-культурних умовах є соціальність та соціальна творчість у взаємозв'язку. Обґрунтовано поняття анімаційного соціально-виховного середовища закладу вищої освіти як простору для активізації просоціальної активності студентів.

Ключові слова: анімаційне соціально-виховне середовище, соціальність, соціальна творчість, студентська молодь, соціально-педагогічна діяльність.

Соціальний розвиток сучасної студентської молоді зумовлений багатьма факторами: трансформацією соціально-культурних умов життєдіяльності, зокрема усталенням інформаційного соціуму з його глобалізаційними проявами, посиленням вимог до рівня конкурентоспроможні фахівця в умовах євроінтеграції, необхідністю постійного вдосконалення професійних та особистісних якостей майбутніх соціальних лідерів, які спираються, зокрема, на культурне й виховне підґрунтя освітнього процесу у вищому навчальному закладі (далі – ВНЗ). Відтак, актуалізується значення соціально-виховних впливів під час навчання у вищій школі, а саме активізація та інтенсифікація культуротворчої функції освітньої установи, де власне студентство має стати провідним суб'єктом.

Основи сучасного наукового розуміння соціалізаційних процесів студентської молоді закладено в працях А. Рижанової, С. Савченка, О. Севастьянкової, С. Шашенко та ін. Соціальну творчість нової генерації вивчають О. Белінська, Н. Белобородов, С. Дербичева, Т. Козирева, С. Кумірова, Т. Лазутіна та ін. Анімацію у соціально-культурному та соціально-виховному аспектах досліджують Т. Лесіна, Л. Тарасов, І. Шульга, М. Ярошенко та ін. Розвиток соціальності соціальних суб'єктів входить у коло наукових інтересів О. Расказової, А. Рижанової, С. Харченка та інших науковців.

Провідною позицією для розуміння необхідності вдосконалення соціально-виховного середовища ВНЗ, зокрема засобами анімації, є думка про те, що сучасні університети формують певну “космополітичну” генерацію, яка відіграє вирішальну роль у майбутньому розвитку Європи. Особливого значення набувають вивчення культур одне одного, вирішення проблем відчуження спільнот, оскільки регіональна та національна культура зазнають великого тиску [3]. Відповідно до цього актуалізується ідея про культуротворчу місію закладу вищої освіти. Х. Ортега-і-Гассет застерігає сучасне студентство не стати “людиною маси”, тобто не відмовитися від зусиль з побудови власного життя, та не перетворитися в результаті навчання на “цивілізованого варвара” – вузького спеціаліста, не здатного виконати завдання покоління відповідно до вимог часу [10, с. 12]. Відтак, особистість студента в процесі соціального розвитку через засвоєння цінностей культури, зокрема соціальних, має постійно балансувати на межі індивідуалізації й соціальної конформності.

А. Рижанова досліджує процес соціалізації студентства в позанавчальній діяльності в узагальненому контексті становлення інформаційного глобалізованого

суспільства та зважає на те, що соціальний розвиток студентства визначатиме майбутнє країни на внутрішньосоціальному та на зовнішньому – регіональному, світовому рівні. Отже, “озброювати бездуховну людину сучасними знаннями з допомогою інноваційних дидактичних технологій – майже все одно, що сприяти світовому суїциду” [11, с. 29].

Характеризуючи процес соціального становлення українського студентства, С. Савченко акцентує на тому, що особливості соціально-економічного розвитку країни призвели до появи в сучасних українських студентів принципових новостворень [12, с. 96]. До них автор зараховує: “зниження елементів романтизму в почуттях і поведінці студентської молоді, збільшення меркантильного начала та жорсткого практицизму, орієнтацію на цінності західного світу й при цьому зрослою самостійність, енергійність, діловитість” [12, с. 96]. Тобто посилення ціннісного гармонізуючого джерела для надихання студентів на соціальне самовдосконалення має стати стимулом для розвитку провідних просоціальних характеристик в умовах соціально-виховного середовища ВНЗ.

Однак соціальний розвиток сучасного студентства в анімаційному соціально-виховному середовищі вищого навчального закладу не став предметом наукового розгляду.

Мета статті – розглянути особливості застосування активізуючих анімаційних впливів для посилення соціально-виховного спрямування сучасного ВНЗ, прямої участі студентів у процесах соціального самовдосконалення й набуття провідних соціальних характеристик соціального суб’єкта – соціальності та соціальної творчості.

Соціально-творча спрямованість сучасної студентської молоді як соціальної групи, яка перебуває на “передньому краї” суспільства знань водночас з інтенсивним набуттям соціальності, зокрема професійної, уможливує активний вплив на суспільні процеси вже під час навчання, набуття студентами тих соціальних характеристик, які в майбутньому створюватимуть ціннісну основу перебігу багатоманітних суспільних явищ. Для цього потрібно застосовувати інноваційні засоби, зокрема анімацію, яка стає засобом перетворення соціально-виховного середовища ВНЗ на дієвий фактор соціального виховання студентської молоді.

Перш ніж навести особливості анімаційного соціально-виховного середовища закладу вищої освіти, пояснимо власну позицію щодо визначальних ознак соціального розвитку студентської молоді. На нашу думку, його рівень безпосередньо залежить від сформованості та взаємодії провідних комплексних просоціальних характеристик особистості: соціальності (як результату соціального виховання) і соціальної творчості.

Соціальність, як інтегративна характеристика здатності особистості до ефективного соціального функціонування, є певною ієрархією соціальних цінностей, соціальних якостей та просоціальної поведінки [11], які, зокрема, залежать від віку, соціальної ситуації розвитку особистості, умов соціокультурного середовища. Отже, соціальність студентської молоді має специфічні ознаки, а саме: студентська молодь перебуває на особливому етапі розвитку завдяки умовам ВНЗ, психовіковим та статусним ознакам, що закладають перспективні можливості соціального розвитку; соціальність – відносно стале результуюче утворення, яке характеризує стан актуального соціального розвитку студента (на відміну від соціальної творчості, рівень готовності до якої характеризує динаміку процесу соціального розвитку); соціальність характеризується гнучкістю та взаємозалежністю рівнів сформо-

ваності (сформована, актуальна, перспективна), тобто містить елементи, які вже мають бути засвоєні (наприклад, здатність адаптуватися та інтегруватися до умов середовища, засвоєння цінностей груп однолітків і їх обстоювання в діяльності та спілкуванні, національна ідентичність тощо), елементи, що актуальні на цей час (зокрема, цінності майбутньої професійної самореалізації, інших вікових, національних, расових груп), елементи, які закладаються для подальшої реалізації й характеризують перспективу (відстоювання громадянської позиції, цінностей держави, регіону світу тощо); розподіл на рівні є досить умовним, оскільки вони тісно взаємопов'язані та визначаються в комплексі.

Вочевидь, для розвитку соціальності студентської молоді необхідна постійна активізуюча, ціннісно-орієнтуюча взаємодія, мотивація до самостійної суб'єктної дії, підкріплення через відповідну регульовану науково обґрунтовану діяльність на рівні соціально-виховного середовища ВНЗ. На нашу думку, саме соціальність і соціальна творчість – індикатори процесу соціального розвитку студентства, вони співвідносяться відповідно як статична та динамічна характеристики соціального розвитку студентства.

Дослідники соціальної творчості, зокрема С. Дербичева, зважають на те, що творчий імпульс притаманний людині протягом усього існування, будь-який творчий імпульс потребує виходу й реалізації, реалізація можлива тільки в соціумі, опосередковано через соціально-культурне середовище; сутність людини полягає в здатності до активно-творчого перетворення соціального світу, здатність до творчості – специфічний додатковий (до біологічного) людський ресурс. Сенс людського життя – у творчій діяльності, у творенні як способі індивідуальної самореалізації, що спрямовано на благо всього людства. Немає неталановитих людей, є люди з нерозкритими талантами та схильністю до них [4]. Творчість розуміють у вузькому значенні – як людську діяльність, що породжує щось якісно нове, те, чого ніколи раніше не існувало, що має суспільно-історичну цінність, та в широкому – як будь-яку практичну або теоретичну діяльність людини, в якій виникають нові (хоча б для суб'єкта діяльності) результати (знання, рішення, способи дії, матеріальні речі). У будь-якому разі творчість – це соціально зумовлена цілеспрямована діяльність, в якій найповніше представлені продуктивні компоненти, що властиві людській активності; ця діяльність спрямована на створення якісно нових, морально виправданих та естетично досконалих культурних цінностей.

Результати досліджень соціальної творчості (О. Белінська, М. Белобородов, Т. Козирєва, С. Кумірова, Т. Лазутіна, А. Манніулін, М. Мягков, Ю. Чижова), їх переосмислення щодо соціального розвитку сучасного студентства уможливають такі висновки. По-перше, соціальна творчість є вищою формою прояву суб'єктності, в якому особистісне самоуправління є способом актуалізації творчих здібностей особистості та їх капіталізації, тобто практичного використання та діяльності з метою отримання результату у вигляді створення й збільшення людського багатства. По-друге, основою соціальної творчості є духовність, але тільки тоді, коли вона актуалізована у творчій діяльності, яка є універсальним способом здійснення соціальної творчості особистості. По-третє, самореалізація особистості, зокрема студента, у соціальній творчості може бути успішною, коли: їй є з-поміж чого обирати, забезпечено простір для здійснення самостійного вибору форм та видів діяльності й можливість прийняття власних рішень у ситуації морального вибору; здійснюється успішна самореалізація в різних сферах соціальної творчості; реалізація соціально-моральної позиції в колективній діяльності (активний учасник, ге-

нератор ідей, майстер, знавець тощо); спілкування та рольова взаємодія; самооцінка й самоорганізація власної діяльності. По-четверте, розвиток соціальної творчості – процес переходу від одного рівня сформованості готовності суб'єкта до здійснення соціальної творчості до іншого, вищого [1; 2; 4; 6; 7; 8; 9].

Отже, соціальна творчість є певною культурою активної соціальної взаємодії, що утворюється між людьми у формі складних соціальних відносин, у процесі яких людина здобуває та реалізує власні суб'єктні якості, припиняє бути об'єктом системи соціального впливу та маніпуляції, сходиться до наступного рівня соціальності.

Розробка ідеї активізації анімаційного соціально-виховного середовища ВНЗ ґрунтується на загальному розумінні цього поняття, а саме: “соціально-виховне середовище – ознака соціального середовища чи сукупність умов життєдіяльності особистості, що цілеспрямовано впливають на її свідомість і поведінку з метою формування певних якостей, переконань, духовно-ціннісних орієнтацій і потреб” [5, с. 101]. Нам імпонує в цьому визначенні акцент на необхідності створення спеціальних умов для соціального вдосконалення соціальних суб'єктів. Відповідно, поняття “соціально-виховне середовище ВНЗ”, на нашу думку, має відбивати сутність соціального виховання як двоспрямованого процесу створення умов для розвитку соціальності та спеціальних засобів становлення соціальної творчості студентської молоді. У випадку зі студентською молоддю це означає одночасну активізацію їх соціального розвитку та вдосконалення середовища, яке є провідним на цьому етапі життя, з метою посилення позитивних соціально-виховних впливів та активізації механізмів мотивування й пожвавлення соціальної суб'єктності. Для надання йому характеристик анімаційного мають бути враховані основні ознаки анімації та анімаційного підходу до здійснення соціально-педагогічної діяльності у ВНЗ з метою активізації соціально-виховного середовища.

Анімаційний підхід ґрунтується на позиції про те, що анімація (пожвавлення, одухотворення, активізація) – просоціальний каталізатор соціальної творчості, соціальної суб'єктності, під час запровадження якого шляхом прогресивного розвитку вдосконалюється соціальність, анімація – мотивація в дії, створення умов для визволення сутнісних потреб особистості, яка вдосконалює соціум. Суб'єктність виражає ставлення людини до себе як діяча та виявляється у вчинках, є характеристикою соціально зрілої особистості. Соціальний суб'єкт вибудовує ціннісне ставлення до важливіших сторін суспільного життя, що передбачає активну, самодетерміновану поведінку людини в різних соціальних системах, яка виявляється в усвідомленому виборі певного типу соціальної поведінки з урахуванням вимог ситуації, норм та цінностей. Ключовою умовою для характеристики соціальної суб'єктності є вільний умотивований, соціально-позитивний вибір. Під час реалізації анімаційного підходу створюються умови для такого вільного вибору.

Анімація є показником якості соціального буття в конкретному середовищі, зокрема соціально-виховному. Оскільки творення – це акт доброї волі, соціальне творення – акт доброї волі в напрямі соціального вдосконалення, то соціальна сутність людини – в соціальній творчості, а механізм одухотворення людини – анімація. Отже, соціальна творчість засобами анімації постає в мотивованій діяльності, яка сама по собі є творчою та може привести до встановлення соціальних відносин нової якості. Завдяки активізації анімаційного соціально-виховного середовища ВНЗ відбувається регулювання соціального виховання студентства на основі вироблення позитивного ціннісного ставлення до соціального життя на різних рівнях активної взаємодії, безпосередньої участі, виявлення потенціалу та перетворення з метою соціально-творчої самореалізації.

Відтак, анімаційне соціально-виховне середовище ВНЗ – це певна ознака простору, де всі його складові працюють на активізацію й одухотворення з метою соціальної самореалізації студентства. Анімаційним соціально-виховним середовищем ВНЗ стає в результаті спеціально запроваджених умов: пошуково-дослідницька спрямованість, пряма участь студентської молоді, постійний пошук соціально-позитивної самореалізації, власна ініціатива, гармонійна взаємодія на всіх рівнях (міжособистісному, груповому, міжгруповому), солідарність та відповідальність у прийнятті рішень, створення актуальних соціально-виховних ситуацій, організація спільної соціальної життєдіяльності студентства.

Таким чином, з'ясовано, що в сучасних умовах об'єктивною необхідністю є розбудова культуротворчої функції ВНЗ з метою інтенсифікації соціального розвитку студентства, а саме сприяння формуванню соціальності та соціальної творчості. Одним з напрямів посилення ефективності розвитку студентів як соціальних суб'єктів є запровадження анімаційного підходу до вдосконалення соціально-виховного середовища закладу вищої освіти. Перспективами подальшого дослідження є обґрунтування структурних елементів анімаційного середовища, характеристика змісту їх діяльності з розвитку соціальності та соціальної творчості студентства, реалізація конкретних соціально-педагогічних програм для запровадження соціального виховання у ВНЗ й активізації соціальної суб'єктності студентської молоді.

Список використаної літератури

1. Белинская О.Н. Развитие социального творчества студенческой молодежи в сфере досуга на основе проектных технологий : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / О.Н. Белинская. – Тамбов, 2009. – 201 с.
2. Белобородов Н.В. Социальное творчество учащихся как фактор успешной самореализации личности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н.В. Белобородов. – М., 2004. – 156 с.
3. Дворжак В. Роль образования и науки в процессе мировой глобализации [Электронный ресурс] / В. Дворжак. – Режим доступа: vasilieva.narod.ru/ptpu/20_2_02.htm.
4. Дербичева С.А. Природа социального творчества и его нормативная регуляция : автореф. дис. ... д-ра фил. наук : 09.00.11 / С.А. Дербичева. – М., 2000. – 56 с.
5. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за ред. проф. І.Д. Звереві. – 2-ге вид. – К. ; Сімферополь : Універсум, 2013. – 536 с.
6. Козырева Т.В. Педагогические условия организации социального творчества студентов вуза во внеаудиторной деятельности : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Т.В. Козырева. – Кострома, 2006. – 241 с.
7. Лазутина Т.В. Духовная основа социального творчества личности : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Т.В. Лазутина. – Красноярск, 2010. – 190 с.
8. Манниуллин А.Н. Социальное творчество и роль субъект-объектной интерференции в развитии общества : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / А.Н. Манниуллин. – Казань, 2003. – 153 с.
9. Мягков Н.Н. Человеческое богатство в контексте социального творчества : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Н.Н. Мягков. – Челябинск, 2006. – 201 с.
10. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега-и-Гассет ; пер. с исп. М.Н. Голубевой ; ред. перевода А.М. Корбут ; под. общ. ред. М.А. Гусаковского. – Мн. : БГУ, 2005. – 104 с.
11. Рижанова А.О. Сучасна соціалізація студентської молоді в позанавчальній діяльності / А.О. Рижанова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2019. – № 4. – С. 29–34.
12. Савченко С.В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / С.В. Савченко. – Луганськ, 2004. – 455 с.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2013.

Максимовская Н.О. Анимационная социально-воспитательная среда высшего учебного заведения как пространство социального развития студенческой молодежи

В статье рассматриваются основные подходы к обоснованию анимационной социально-воспитательной среды высшего учебного заведения с целью содействия социальному развитию студенческой молодежи. Определено, что основными характеристиками социального развития студенчества в новых социально-культурных условиях является социальность и социальное творчество во взаимосвязи. Обосновано понятие анимационной социально-воспитательной среды учреждения высшего образования как пространства для просоциальной активности студентов.

Ключевые слова: анимационная социально-воспитательная среда, социальность, социальное творчество, студенческая молодежь, социально-педагогическая деятельность.

Maksymovs'ka N. Animational social-educational environment of higher education institution as a space for student youth's social development

The article examines the basic approaches for reasoning animational social-educational environment of a higher education institution, aimed to facilitate student youth's social development. The leading position for understanding the necessity of universities' social-educational environment improvement, by animational means in particular, is the idea that modern universities form a certain "cosmopolitan" generation which will play a critical role in the future development of Europe. It becomes especially significant to study the cultures of each other, to decide the community alienation problem, as regional and national cultures are under severe pressure.

It is defined that leading features of student's social development in new social-cultural conditions are interrelated sociality and social creativity. Sociality of student youth has a specificity which is conditioned by features of universities' training and education process, by psychic and status peculiarities. Sociality characterizes the state of student's actual social development, unlike social creativity, level of readiness to which characterizes the dynamics of social development process.

Social creativity is a certain culture of active social interaction, created among people in the form of a complex social relation, during which a human gains and realizes personal subjective qualities, stops being an object of social influence and manipulation system, rises to the next level of sociality. The ability to be socially creative becomes a necessity in situations when known models no longer work, when it is necessary to develop new models of interaction in social environment. According to this statement, a young human must be prepared for socially creative self-realization, which means to absorb a certain level of social values, to gain a certain experience of social, to be positively socially directed, to understand the ways to provide a realization for a socially useful idea. Obviously, a catalyst for student youth's social creativity development process is universities' animational social-educational environment, in which social-pedagogical activity through animational means will be implemented as a culturally respective regulation of social subjects' social development process. Animational approach is based on the idea that animation is a pro-social catalyst of social creativity, social subjectivity, during an implementation of which sociality is improved through positive development, animation is motivation to act, a creation of conditions to release essential needs of a person which improves society. The concept of animational social-educational environment of higher education institution as a space for activation of students' pro-social activity was justified. The social-educational environment of universities becomes animational as a result of specially implemented conditions: the direct participation of student youth, constant search for socially positive self-realization, personal initiative, harmonic interaction on all levels (interpersonal, group, inter-group), solidarity and responsibility in decision-making, creation of actual social-educational situations, organization of joint social livelihoods of students.

Key words: animational social-educational environment, sociality, social creativity, student youth, social-pedagogical activity.